

● O CESTÁCH K BEZTRIEDNEJ SPOLOČNOSTI.* — Otázky triednej štruktúry spoločnosti budujúcej socializmus, pohyb a zmeny v tejto štruktúre a v triednych vzťahoch patria k najzákladnejším otázkam marxistickej teórie. V súčasnej dobe vystupuje táto problematika do popredia predovšetkým v súvislosti s prechodom do obdobia vyspelej socialistickej spoločnosti a do komunizmu.

Kniha P. Machonina reaguje na celý komplex problematiky triednych vzťahov a ich ďalšieho vývoja a zaplňa tak do značnej miery medzeru, ktorá v tejto oblasti existovala.

Je veľkým kladom knihy, že autor ovláda dôkladne leninskú teóriu tried a triedneho boja, a že tieto teoretické znalosti aplikuje na naše pomery na základe bohatých štatistických údajov. Práca je rozdelená do troch kapitol. Ťažisko spočíva na poslednej kapitole, ktorá sa zaoberá sociálnou štruktúrou socializmu a cestami prekonania triednych rozdielov pri prechode od socializmu ku komunizmu.

Prvá kapitola sa venuje nutnosti likvidácie triednej spoločnosti, charakteristike komunizmu ako spoločnosti beztriednej a nutnosti dvoch etáp likvidácie tried. Hoci celá kapitola je veľmi stručná, nájdeme tu zaujímavé názory napríklad v otázke dialektiky záujmov. Podľa autora je nesprávne tvrdenie, že komunizmus bude znamenať likvidáciu individuálnych a skupinových záujmov, naopak „dialektika usporiadaní spoločenských zájmů (ekonomicky určená), dialektika zájmů individuálnych, skupinových a spoločenských, dočasných, objektívnych a subjektívnych“ — bude mať významnú úlohu. Táto myšlienka sa uplatňuje i v ďalšej časti knihy.

V druhej kapitole autor ukazuje, že jediná cesta pre odstránenie tried je cesta triedneho boja, ktorý v celej epoche prechodu od kapitalizmu k socializmu má do-

minujúce postavenie. Zaujímavé je riešenie a analýza triednych vzťahov. Ich analýza je v určitom zmysle základom celej práce. Autor nielen charakterizuje rôzne typy vzťahov, ale ukazuje, ktoré vzťahy sú v danej etape rozhodujúce, poukazuje na ich vzájomné prelínanie a premenu jednotlivých typov vzťahov. Tento prístup odstraňuje zjednodušený pohľad na vzájomné vzťahy tried a spoločenských vrstiev, ale na druhej strane samotné delenie triednych vzťahov do troch skupín môže viesť k určitému mechanickému pohľadu.

Podstatné, ale tiež problematické, je poňatie triedneho boja, iba ako prostriedku riešenia antagonistických rozporov, zatiaľ čo vzťahy medzi robotníckou triedou a roľníctvom, alebo vzťahy medzi uvedomelým predvojom robotníckej triedy a zaostalými vrstvami robotníkov možno podľa autora „plne vysvetliť, aniž se rozširuje pojem triedního boje na řešení neantagonistických rozporů“ (str. 55).

Myšlienkove veľmi bohatá je predovšetkým kapitola tretia. Autor vychádza zo správneho stanoviska, že socializmus je zásadne a kvalitatívne odlišný od všetkých spoločností predchádzajúcich, ale nie je ani totožný s komunizmom, ktorého je iba prvou fázou. Preto sa autor snaží poukázať na špecifické zákonitosti sociálnej štruktúry socializmu a zdôrazňuje, že k jej rozboru „bude nutno pristoupit se zásadne odlišnými kritérii“.

Dobre sú spracované časti o robotníckej triede, jej vedúcej úlohe, kvalitatívne premeny, ktorými prechádza; podnetný je rozbor prvkov komunizmu, buržoáznych prežitkov, delby práce a ďalšie.

Kniha zahrňuje široký okruh problémov, avšak práve preto nemohla mnoho otázok doriešiť. Riešenie otázok triednej štruktúry a triednych vzťahov v socialistickej spoločnosti vyžaduje si tiež väčšiu pozornosť filozofov. Nie je dostatočne rozpracovaný napríklad pojem „rozporu“. Preto sa v knihe hovorí o vzťahu a rozpore ako o rovnocenných pojmoch. Taktiež by

* P. Machonin, *Cesty k beztriední společnosti*, Praha 1961, SNPL, str. 171.

si zasluhovala rozpracovanie otázka hraníc medzi triedami a pod.

Práca P. Machonina patrí medzi prvé knihy v našej marxistickej literatúre, ktoré sa zaoberajú problematikou triednej štruktúry. Svojou obsažnosťou stane sa iste vyhladávanou pomôckou pre pracovníkov na ideologickom fronte a súčasne bude tiež dobrým podnetom pre širšiu výmenu názorov a pre ďalšie spracovanie tejto problematiky.

F. Píkrýl

● KNIHA O GEOPOLITIKE. — Pod názvom *Teorie životního prostoru* vyšla v českom preklade kniha G. Heydena *Kritik der deutschen Geopolitik* (Praha, 1960, Orbis, strán 241). Jej obsah sa člení na tri časti: v prvej sa skúma tzv. geografický determinizmus (geografická škola v sociológii) v konfrontácii s historickým materializmom; predmetom druhej časti, ktorá je fašizmom knihy, je geopolitika v hitlerovskom Nemecku a jej historické korene, a v tretej časti sa hovorí o súčasných geopolitických teóriách v NSR a USA.

V čom spočíva zlo geopolitiky? Geografická podmienenosť politiky každého štátu (napr. polohou) je predsa očividná. A predsa geopolitika ocitla sa pred norimberským súdom a bola tam odsúdená ako teória protivedecká a antihumánna.

Vec sa má tak, že „čistá“ geopolitika tvorí len 25 % z teoretického celku, do ktorého je začlenená. Podľa hlavného predstaviteľa geopolitiky v hitlerovskom Nemecku Karla Haushofera dá sa asi 25 % historického vývoja vysvetliť z „črt, určených pôdou, zviazaných so zemou“. Nejde mu totiž o to, aby „úlohu scény, pôdy, priestoru postavil nad úlohu hrdinu“, to znamená nad „bohóm zoslaného vodcu“ (str. 98). A práve tento kult „bohóm zoslaného vodcu“ bol príčinou, že geopolitika i s K. Haushoferom sa ocitla pred norimberským súdom. Presnejšie povedané: teória, súčasťou ktorej je geopolitika, skladá

sa z 25 % geografického determinizmu (čistá geopolitika), 25 % sociálneho darvinizmu (boj o život, životný priestor, organistické poňatie štátu), 25 % rasistickej antropológie a 25 % heglovskej filozofie ako ideológie nacionalistického imperialismu. Geopolitika je teda parciálna teória, ktorá je od svojho vzniku (prvý tento termín použil švédsky učenc a politik R. Kjellén, stúpenec pangermanizmu) nerozlučne spätá s ideológiou fašizmu a autor ju preto oprávnenne rozhodne odsudzuje.

Geopolitika sa pestuje v NSR i v súčasnej dobe. Jej úloha dnes je, pravda, pozmenená. Teraz ide o geografické odvodňovanie nutnosti európskej integrácie pod nemeckým vedením, práva na vlasť, politicko-hospodárskej expanzie do Afriky atď.

Kniha G. Heydena aspoň v malej miere zaplňa veľkú medzeru v našej literatúre z oblasti antropogeografických a sociálno-biologických teórií. Už Lenin — ako uvádza autor — upozorňoval na to, že viac pozornosti treba venovať antropogeografickým náukám. Kniha *Teorie životního prostoru* poskytuje v tomto ohľade mnoho podnetov pre teoretické bádanie v takých vedách ako sú antropogeografia, demografia, antropológia a sociológia, a vhodne zapadá do rámca boja proti obnove nemeckého revanšizmu a imperialismu.

J. P.

● EXISTUJE OKREM VEDECKÉHO POZNANIA POZNANIE NÁBOŽENSKÉ? — Tertullian jeden z prvých „otcov cirkvi“ (okolo r. 150—222) dovedol do krajnosti protiklad medzi kresťanstvom a vedeckým poznaním, popierajúc význam vedeckého poznania. Ešte stáročia po ňom opakovali predstavitelia cirkvi v rôznych obmenách jeho princíp: *credo quia absurdum est*.

Keď sa takýto postoj k vedeckému poznaniu stával postupne nebezpečným pre samotnú cirkev, Tomáš Akvinský v 13.